

Wstęp

Książka *Polska w piosence (1989–2019)* jest pokłosiem konferencji, która odbyła się w ramach Festiwalu słowa w piosence Frazy w dniach 5–6 listopada 2018 roku. Teksty tam wygłoszone zostały zaktualizowane, a ich zbiór powiększony tak, by uzyskać możliwie najpełniejszy obraz trzydziestolecia od roku, który przyjmuje się w Polsce jako przełomowy w procesie transformacji ustrojowej.

Motywytem przewodnim publikacji jest refleksja nad tym, jaki obraz Polski wyłania się z piosenek ostatnich trzech dekad. Autorzy, wywodzący się z różnych dziedzin humanistyki ukazują, jakie sposoby komunikowania wybierają artyści, by mówić o otaczającej rzeczywistości. Interdyscyplinarny charakter zespołu tłumaczy się naturą samej piosenki jako dzieła odsyłającego do warstwy słowa i dźwięku. W książce znajdziemy odwołania do rozmaitych gatunków i stylistyk muzycznych, od całkiem dosłownie rozumianej piosenki ludowej, przez piosenkę literacką, autorską, różne odmiany rocka, rapu, aż po spojrzenie w kierunku disco polo.

Część pierwsza, zatytułowana „Jak brzmi Polska”, obejmuje teksty, w których dominuje ujęcie interdyscyplinarne. Znajdziemy tutaj artykuły skoncentrowane na muzycznych walorach piosenki, choć oczywiście pozostające w ścisłym związku z innymi elementami wielokodowego przekazu. Są to często teksty przekrojowe, opisujące raczej zjawiska niż poszczególnych artystów lub ich dzieła. Mirosław Pęczak w artykule *Piosenka polska po 1989 roku: twórczość samorodna* ukazuje proces zmiany pojęcia sztuki ludowej w szeroko rozumianej muzyce rozrywkowej III Rzeczypospolitej. Zjawiska takie jak disco polo, rap lub punk przepływają nierównomiernie między przestrzenią dokonań amatorskich a rynkiem show biznesu. Opis festiwali jako forów społecznych, w ramach których kulturowane są po-

dobne wartości uczestników zaproponował Waldemar Kuligowski w tekście *Publiczna celebracja wartości albo o roli piosenki na festiwalach*. Perspektywę muzykologiczną zaferował Jakub Kasperski, który w tekście *Jak brzmi Polska we współczesnej muzyce rockowej?* zanalizował relacje między tekstem a muzyką w wybranych utworach rockowych, w których Polska jest tematem przewodnim. Problem wykorzystania muzyki ludowej w kulturze PRL omówiła Agnieszka Czyżak w artykule *Do czego dziś służy „piosenka ludowa” – wokół filmu „Zimna wojna” Pawła Pawlikowskiego*. Kinowe dzieło otworzyło autorce pole do rozważań na temat schyłku prawdziwej kultury wiejskiej oraz przekształcania tradycji na potrzeby propagandy. Niezobowiązujący przegląd najważniejszych utworów oraz albumów, które pojawiły się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku zaproponował Jacek Kurek w tekście *Niekoniecznie lekkie, łatwe i przyjemne... O niektórych piosenkach czasu przełomu*. Z kolei Tomasz Gornat wychwycił i opisał sposób przedstawiania naszego kraju w zachodniej muzyce popularnej. Polska pojawiała się w nazwach, tytułach, tekstach i nawiązaniach muzycznych zachodnich zespołów w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i początku dziewięćdziesiątych, wzbudzając zainteresowanie w momentach wyjątkowych wydarzeń politycznych.

W drugiej części, zatytułowanej „Zimny kraj”, zostały pomieszczone teksty odnoszące się do – szeroko rozumianej – muzyki młodzieżowej, która w ostatnich dekadach stanowiła najważniejszą przestrzeń pieśni protestu, komentujących rzeczywistość, opisujących mechanizmy społeczne w kraju nad Wisłą. Charakterystyczne, że artykuły te koncentrują się przede wszystkim na przekazach werbalnych. Bartosz Suwiński zaproponował przestudiowanie najciekawszych zjawisk tekstowych ostatniego trzydziestolecia, wybierając z całego bogactwa dwa przypadki szczególnie: Spiętego (Huberta Dobaczewskiego), lidera zespołu Lao Che oraz Grzegorza Ciechowskiego, nieżyjącego już autora tekstów Republiki. Joanna Skolik, w tekście nawiązującym tytułem do słynnego przeboju Czesława Niemena, przyjrzała się piosenkom z ostatniego trzydziestolecia, których tematem jest Warszawa. Na podstawie oglądu utworów m.in. T.Love, Lady Pank, Pablopavo autorka pokazuje, że miasto w utworach współczesnych autorów to byt mocno ukonkretniony, zindywidualizowany i pozbawiony historycznego patosu, który często odczuwalny jest w oficjalnych przekazach. Inne artykuły w tej

części książki odnoszą się do twórczości wybranych zespołów bądź artystów – tak dzieje się w przypadkach tekstów poświęconych Kobranocce (Przemysław Zawrotny), Korze (Sylvia Gawłowska), Lao Che (Kamila Czaja). W kilku przypadkach autorzy poddali analizie wybrane utwory, ze szczególnym uwzględnieniem ich warstwy tekstowej. Anna Podemska-Kałuża potraktowała utwór *Polska* zespołu Kult jako manifest trzydziestolecia, Paweł Tański zanalizował utwór *Kapitan Polska* grupy Lao Che, Tomasz Florczyk podjął się analizy strukturalnej piosenki *Czerwona sukienka* Fisa, poszukując tam powinowactw gatunkowych z konstrukcją klasycznej noweli. Dopełniają tę część teksty Piotra Pławuszczyńskiego (wywiad z Olgą Bieniek, reżyserką filmu dokumentalnego o grupie Kult) oraz Iwony Grodz (na temat funkcji piosenek w filmie *Jesteś Bogiem*, który opowiada o powstaniu grupy Paktofonika i jej legendarnym liderze, Magiku).

Część trzecia, zatytułowana „Emisariusze tradycji”, stawia w centrum uwagi twórczość, która – jak się zdaje – przemija, traci zainteresowanie współczesnych odbiorców, choć we wcześniejszych dekadach to ona była najważniejszą przestrzenią dla wartościowych tekstów opisujących rzeczywistość. Szeroką panoramę poezji śpiewanej (piosenki poetyckiej) w nawiązaniu do wiodącego tematu Polski przedstawił w swoim tekście Tomasz Janas. Nostalgia za latami młodości, utraconymi miejscami, diagnozy ludzkiego zagubienia oraz sprzeciw wobec licznych niedoskonałości współczesnej Polski to tematy przewodnie twórczości śpiewających poetów. Ewa Paczoska zanalizowała obraz Polski wyłaniający się z piosenek Jana Pietrzaka, porównując twórczość z lat siedemdziesiątych XX wieku oraz najnowszą, z ostatniej dekady. Autorka pokazuje, jak na obraz Polski wpłynęły przemiany autorskiego „ja”, od roli kabaretowego artysty czasów PRL do obecnej roli „barda prawicy”. Kamil Dźwinel przywołał postać Andrzeja Garczarka, pokazując jego zamiłowanie do poetyckich miniatur i intertekstualności, a także opisując sięganie po historyczny i geograficzny konkret, co sprzyja opisowi Polski nieoczywistej, dalekiej od obrazu kreowanego w przekazach medialnych. Adam Poprawa opisał późną twórczość Wojciecha Młynarskiego, jako cezurę przyjmując znaczący rok 1989. Z tekstu wyłania się obraz poety zawiedzionego kierunkiem, w którym zmierzało życie społeczne w ostatnich dekadach. Takie spojrzenie owocowało artystycznym sarkazmem i krytycyzmem, nie pomniejszając wartości arty-

stycznej ostatnich tekstów artysty. Późne piosenki innego starego mistrza opisał Krzysztof Gajda, prezentując twórczość Jacka Kleyffa z ostatnich płyt. Widać w tych utworach umiłowanie prowincji i szczerą prostotę, której tak brakuje w kulturze masowej, wypierającej pierwotną twórczość ludową. Tom zamyka tekst opisujący powrót do prapoczątków piosenki – Tomasz Rokosz przedstawił żywą współcześnie tradycję dziadowską, prezentując działalność lirników oraz ich pieśniowy repertuar w ostatnich dekadach.

Zebrane tutaj teksty pokazują, jakie przemiany dokonują się w polskim języku (słowno-muzyczno-wykonawczym) piosenki. Ważnym elementem zawartych w niniejszym tomie rozważań jest tematyka polityczna, która pokazuje ciągle zaangażowanie twórców w sprawy społeczne. Mając na względzie wyznaczone w tytule cezury, kluczowy w budowie tomu stał się namysł nad współczesnym kształtem niepodległości, nad tym, jak ją wykorzystaliśmy, jak ją rozumiemy, jak widzimy, opisujemy i oczywiście, jak ją dla siebie – jako społeczeństwo – wyśpiewujemy.

Festiwal słowa w piosence „Frazy” zorganizowany został przez Bibliotekę Raczyńskich w Poznaniu, dzięki mecenatowi PKO Banku Polskiego oraz przy wsparciu Miasta Poznań. Konferencja oraz niniejsza publikacja powstała we współpracy z Wydziałem Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Za wkład w przygotowanie kolejnych konferencji na „Frazach” dziękuję wszystkim osobom z Biblioteki Raczyńskich oraz Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej, które, czuwając nad stroną techniczną i promocją wydarzeń, przyczyniły się do ich sprawnego przebiegu w twórczej i życzliwej atmosferze.

Krzysztof Gajda